

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Ανάπτυξη κεντρικού ερωτήματος

Η παρούσα έρευνα μελετάει το φαινόμενο των ιδιωτικών εταιρειών στρατού (επίσης ιδιωτικοί στρατοί ή μισθοφορικοί στρατοί) και τη δράση τους μέσα από το πρίσμα της επιστήμης της Εγκληματολογίας.

Οι ιδιωτικές εταιρείες στρατού είναι εμπορικές επιχειρήσεις, οι οποίες 'πωλούν' στρατιωτικές υπηρεσίες σε άλλα κράτη ή σε διεθνείς οργανισμούς ή σε μεγάλες ιδιωτικές εταιρείες, και όπως όλες οι εμπορικές επιχειρήσεις, έχουν στόχο την μεγιστοποίηση των κερδών τους. Οι ιδιωτικές εταιρείες στρατού 'ενοικιάζονται' συνήθως από αδύναμα κράτη τα οποία βρίσκονται σε κρίση, όπως π.χ. μια εμφύλια σύγκρουση, για την ενίσχυση των κρατικών στρατιωτικών τους δυνάμεων. Οι χώρες-παραγωγοί των ιδιωτικών στρατών είναι επί το πλείστον οι ισχυρές χώρες της Δύσης.

Υπάρχουν διάφοροι τύποι ιδιωτικών εταιρειών στρατού, από μικρές εταιρείες στρατιωτικών συμβούλων μέχρι μεγάλες πολυεθνικές. Οι ιδιωτικοί στρατοί παρέχουν ένα ευρύ φάσμα στρατιωτικών υπηρεσιών που περιλαμβάνει συμβουλευτικές υπηρεσίες, στρατιωτική εκπαίδευση, στρατιωτικό εξοπλισμό, υλικοτεχνική υποστήριξη, χειρισμό οπλικών συστημάτων, ακόμη και ιδιωτικούς στρατιώτες οι οποίοι σε πολλές περιπτώσεις εμπλέκονται ενεργά σε εχθροπραξίες. Είναι αξιοσημείωτο ότι πολλές από τις υπηρεσίες που παρέχουν οι ιδιωτικοί στρατοί αφορούν τις καθ' αυτές λειτουργίες του κράτους, όπως π.χ. η ανάκριση κρατουμένων.

Ο Peter Singer, πολιτικός επιστήμονας και από τους πρώτους ακαδημαϊκούς που ασχολήθηκε με το θέμα των ιδιωτικών στρατών, διαχώρισε τις ιδιωτικές εταιρείες στρατού σε τρεις κατηγορίες, σύμφωνα με το είδος υπηρεσιών που προσφέρουν. Έτσι, έχουμε τους ιδιωτικούς στρατούς που παρέχουν μόνο *στρατιωτική υποστήριξη (military support firms)*, εκείνους που παρέχουν *συμβουλευτικές υπηρεσίες (military consulting firms)* και τέλος εκείνους που προσφέρουν *αμιγώς στρατιωτικές υπηρεσίες (military provider firms)*, οι οποίες αφορούν κυρίως τη διεξαγωγή πολεμικών επιχειρήσεων. Ωστόσο, η εμπειρία έχει δείξει, όπως θα φανεί και από τη δική μας έρευνα, ότι πολλές ιδιωτικές εταιρείες στρατού παρέχουν πολλά και διαφορετικά είδη στρατιωτικών υπηρεσιών ταυτόχρονα, χωρίς να ακολουθούν την ανωτέρω κατηγοριοποίηση. Επομένως, ο διαχωρισμός των ιδιωτικών στρατών ανάλογα με το είδος υπηρεσιών που παρέχουν, είναι τελείως συμβατικός και σπάνια ακολουθείται στην πράξη. Γι' αυτούς τους λόγους η μελέτη μας δεν θα βασιστεί αποκλειστικά σ' αυτήν

Εισαγωγή

την τυποποίηση. Οι εταιρείες που έχουν προκαλέσει την εντονότερη συζήτηση γύρω από τη δράση των ιδιωτικών στρατών και αφορούν περισσότερο τη δική μας έρευνα, είναι αυτές που παρέχουν τις αμιγώς στρατιωτικές υπηρεσίες, διότι έχουν τις μεγαλύτερες πιθανότητες εμπλοκής σε μάχες. Είναι ενδιαφέρον να μελετήσουμε αν οι ιδιωτικοί στρατοί έχουν εμπλακεί ενεργά σε εχθροπραξίες κατά τη διάρκεια της δράσης τους, επηρεάζοντας σε αρκετές περιπτώσεις την έκβαση της ένοπλης σύρραξης.

Εξαιτίας της δραστηριότητάς τους σε εμπόλεμες περιοχές έχουν εντυπωθεί στην κοινή συνείδηση ως μία αναβίωση της μισθοφορικής δραστηριότητας που ήταν έντονη κατά τη διάρκεια των μεσαιωνικών χρόνων αλλά και τις δεκαετίες του 1960 και 1970 στην Αφρικανική ήπειρο. Για πολλούς, οι ιδιωτικές εταιρείες στρατού είναι η σύγχρονη μορφή των μισθοφόρων, επειδή, όπως και οι μεμονωμένοι μισθοφόροι παρείχαν στρατιωτική υποστήριξη έναντι χρηματικής αποζημίωσης, έτσι και οι ιδιωτικοί στρατοί 'πουλάνε' τις στρατιωτικές τους υπηρεσίες για το κέρδος.

Υπάρχουν, όμως, μελετητές των ιδιωτικών στρατών που υποστηρίζουν ότι υπάρχει μια βασική διαφορά μεταξύ των μισθοφόρων και των σύγχρονων ιδιωτικών εταιρειών στρατού. Ο μεμονωμένος μισθοφόρος που δρούσε στην Αφρική τις δεκαετίες 1960 και 1970, δεν είχε την ίδια δύναμη που έχει μια ιδιωτική εταιρεία στρατού σήμερα, όσον αφορά την εξέλιξη μιας σύρραξης. Η ιδιωτική εταιρεία στρατού με τη δομή, την οργάνωση και τον επαγγελματισμό της έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει σημαντικά την έκβαση μιας ένοπλης σύγκρουσης. Παραδείγματος χάριν, σε μία εμφύλια διαμάχη ενός αδύναμου κράτους, όπου οι κρατικές δυνάμεις υστερούν σε στρατιωτική υπεροχή έναντι των αντιπάλων τους και η ενίσχυση των κρατικών δυνάμεων από εκπαιδευμένους ιδιωτικούς στρατιώτες βοηθά στην ανάκτηση της υπεροχής τους, τότε οι παρεχόμενες υπηρεσίες των ιδιωτικών στρατών δεν επηρεάζουν την εξέλιξη του πολέμου; Έτσι, μπορούμε να πούμε ότι κατά βάση οι υπηρεσίες των σύγχρονων ιδιωτικών στρατών είναι παρόμοιες με αυτές των μισθοφόρων. Ωστόσο, όπως θα δούμε και αναλυτικότερα στη συνέχεια, *ο ρόλος και η λειτουργία των σύγχρονων ιδιωτικών στρατών είναι σημαντικότεροι.*

Η παρομοίωση των μισθοφόρων με τους ιδιωτικούς στρατούς, προσδίδει στους τελευταίους μια αρνητική εικόνα για το είδος της δράσης που παρέχουν. Ειδικότερα, οι μισθοφόροι είχαν ανέκαθεν μια αρνητική φήμη αφού θεωρούνταν ως τυχοδιώκτες και κερδοσκόποι, που ήθελαν να επωφεληθούν από την αναταραχή των χωρών στις οποίες δρούσαν. Επίσης, η ιστορία έχει δείξει ότι οι μισθοφόροι χρησιμοποιήθηκαν πολλές φορές από τα δυτικά κράτη για την επέκταση των αποικιών. Ομοίως, και οι ιδιωτικοί στρατοί εκλαμβάνονται συχνά, αφενός, ως εργαλεία εξωτερικής πολιτικής των ισχυρών δυτικών κρατών που εκμεταλλεύονται την κρίση και την αδυναμία των μικρών ανίσχυρων κρατών και, αφετέρου, ως όργανα εξυπηρέτησης οικονομικών συμφερόντων μεγάλων εταιρειών. Ακόμη, οι ίδιες οι εταιρείες ιδιωτικού

1. Ανάπτυξη κεντρικού ερωτήματος

στρατού επωφελούνται πολλές φορές από την αστάθεια των κρατών που τις έχουν 'ενοικιάσει'. Ειδικότερα, στην περίπτωση όπου, μια αδύναμη χώρα που βρίσκεται σε ένοπλη σύγκρουση και επιθυμεί να 'ενοικιάσει' μια ιδιωτική εταιρεία στρατού για να ενισχύσει το στρατό της, αδυνατεί να πληρώσει για τις υπηρεσίες των ιδιωτικών στρατών, αναγκάζεται να ξεπληρώνει το συμβόλαιο της με 'παραχώρηση' φυσικού της πλούτου.

Στο πλαίσιο αυτό, οι ιδιωτικοί στρατοί έχουν κατηγορηθεί συχνά για παράνομη δραστηριότητα των υπαλλήλων τους κατά τη διάρκεια της δράσης τους. Συγκεκριμένα, υπάρχουν αναφορές για σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τέλεση αδικημάτων κατά του διεθνούς δικαίου. Στην πλειοψηφία τους, δε, οι παράνομες πράξεις μένουν ατιμώρητες. *Και εδώ είναι το σημείο όπου το φαινόμενο των ιδιωτικών στρατών συναντά την Εγκληματολογία.* Η τυχόν παράνομη δράση των υπαλλήλων των ιδιωτικών στρατών σε μια εμπόλεμη σύρραξη *αναδεικνύει ένα νέο είδος εγκληματικότητας.* Μέχρι πρόσφατα, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, οι δρώντες σε μια ένοπλη σύρραξη ήταν τα κράτη και οι φορείς τους. Στην περίπτωση των ιδιωτικών στρατών, παρατηρείται η *συμμετοχή ιδιωτών στη διεξαγωγή του πολέμου.* Αυτό δεν σημαίνει ότι ο ρόλος του κράτους έχει υποβαθμιστεί, αλλά είναι εμφανής *μία συνεργασία ανάμεσα στο κράτος και τον ιδιωτικό τομέα,* όσον αφορά την προετοιμασία και την πραγματοποίηση μίας ένοπλης σύρραξης, μία λειτουργία η οποία έως τώρα, ήταν αποκλειστική αρμοδιότητα του κράτους. *Επομένως το κεντρικό ερώτημα του παρόντος βιβλίου είναι πώς η επιστήμη της Εγκληματολογίας εξηγεί και αναλύει αυτή την σύγχρονη μορφή εγκληματικότητας.*

Η συνεχώς αυξανόμενη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην παροχή και διαχείριση κρατικών λειτουργιών, όπως διαφαίνεται και από την χρήση των ιδιωτικών στρατών, αποτυπώνει τον ρόλο που έχουν αποκτήσει οι ιδιωτικές εμπορικές επιχειρήσεις στη σύγχρονη διακυβέρνηση, ως συνέπεια των νεοφιλελεύθερων απόψεων που επικράτησαν από τα τέλη της δεκαετίας 1980 και έπειτα. Σύμφωνα με τις πεποιθήσεις του νεοφιλελευθερισμού, η αγορά θα πρέπει να αναλάβει όλες εκείνες τις λειτουργίες του κράτους, οι οποίες το καθιστούν αναποτελεσματικό και οικονομικά ασύμφορο. Συνεπώς, η παροχή των δημόσιων αγαθών όπως παιδεία, υγεία, ασφάλεια (νοείται η *δημόσια ασφάλεια*) και άμυνα ανατίθενται σταδιακά στους ιδιώτες μετατρέποντας τα δημόσια αγαθά σε εμπορεύσιμα προϊόντα. Παρομοίως και ο στρατός ως θεσμός που ανήκε παραδοσιακά στη δημόσια σφαίρα γίνεται πεδίο εισδοχής ιδιωτικών φορέων και συνεπώς ένας κερδοφόρος τομέας. Με αυτόν τον τρόπο βλέπουμε ότι *ακόμη και ο πόλεμος ιδιωτικοποιείται.*

Η επιχειρηματική δραστηριότητα, όμως, παρουσιάζει και εγκληματική συμπεριφορά με τις συνέπειες να είναι, σε πολλές περιπτώσεις, μεγαλύτερες και χειρότερες από τα εγκλήματα που διαπράττουν τα άτομα μεμονωμένα, δηλαδή τα εγκλήματα

Εισαγωγή

του κοινού ποινικού δικαίου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, οι επιπτώσεις που έχουν στο περιβάλλον, ατυχήματα όπως αυτό της εταιρείας πετρελαίου British Petroleum (BP) στον κόλπο του Μεξικού το 2010¹.

Μία μερίδα εγκληματολόγων ασχολήθηκε με τα εγκλήματα που διαπράττουν τα στελέχη των ιδιωτικών εταιρειών πολύ νωρίτερα από την ανάδειξη των εμπορικών επιχειρήσεων σε σημαντικούς φορείς διακυβέρνησης, ως απόρροια του νεοφιλελεύθερου δόγματος.

Πρώτος ο Edwin Sutherland (1939), στην γνωστή ομιλία του στην Αμερικανική Ένωση Κοινωνιολόγων (American Sociological Association) τον Δεκέμβριο 1939, αναφέρθηκε στα εγκλήματα που διαπράττουν οι μεγάλες επιχειρήσεις. Ονόμασε αυτόν τον τύπο του εγκλήματος “*έγκλημα λευκού περιλαιμίου*” (*white-collar crime*) και υποστήριξε ότι ο συγκεκριμένος τύπος εγκλήματος διαπράττεται εντός των επιχειρήσεων, από άτομα των ανώτερων κοινωνικών τάξεων μέσω της άσκησης των διευθυντικών τους καθηκόντων. Τόνισε δε, ότι εξαιτίας της οικονομικής τους δύναμης και ταξικής τους θέσης, το ποινικό σύστημα αντιμετωπίζει αυτού του είδους τους εγκληματίες διαφορετικά, με αποτέλεσμα τα εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου να ξεφεύγουν της ποινικής δικαιοσύνης. Οι αντιλήψεις του Sutherland είχαν μεγάλο αντίκτυπο σε σημαντικούς εγκληματολόγους όπως τον Marshall Clinard (1952) και Donald Cressey (1953) οι οποίοι μελέτησαν αντίστοιχα τις παραβιάσεις ελέγχου των τιμών κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και περιπτώσεις υπεξαίρεσης.

1. Στις 20 Απριλίου 2010 σημειώθηκε έκρηξη στην πλατφόρμα άντλησης Deepwater Horizon της βρετανικής πετρελαϊκής εταιρείας BP, που ήταν αγκυροβολημένη στα ανοικτά της Νέας Ορλεάνης, με αποτέλεσμα να χάσουν τη ζωή τους 11 εργαζόμενοι. Ο μηχανισμός αυτόματου σφραγίσματος της υποβρύχιας πετρελαιοπηγής δεν λειτούργησε και χρειάστηκαν τρεις ολόκληροι μήνες προτού «ταπωθεί» η πετρελαιοπηγή. Στο διάστημα αυτό διέρρευσαν στα νερά του Κόλπου του Μεξικού τουλάχιστον τέσσερα εκατομμύρια βαρέλια αργού πετρελαίου, σκεπάζοντας εκατοντάδες χιλιόμετρα ακτών και πλήττοντας μερικά από τα σπουδαιότερα οικοσυστήματα και υδροβιότοπους των ΗΠΑ. Οι συνέπειες ήταν σοβαρές ακόμη και για τους κατοίκους των παράκτιων περιοχών του Κόλπου του Μεξικού. Πολλοί άνθρωποι που ασχολήθηκαν-ακόμη και εθελοντικά- με τον καθαρισμό της πετρελαιοκηλίδας, έχασαν τη ζωή τους από καλπάζοντες καρκίνους. Οι κάτοικοι του Κόλπου το αποκαλούν «νέο σύνδρομο του Κόλπου», με χαρακτηριστικά συμπτώματα την μόνιμη κόπωση, εμετούς και συνεχείς πονοκεφάλους. Η Επιτροπή που ανέλαβε να διερευνήσει την υπόθεση, επέρριπτε ευθύνες και παραλείψεις και στις τρεις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις. Όμως η κυβέρνηση Ομπάμα από την πρώτη στιγμή παρέβλεψε συστηματικά τα λάθη, τις παραλείψεις και τα ψεύδη της BP και των άλλων «διαπλεκόμενων» πετρελαϊκών εταιρειών που εμπλέκονται στην υπόθεση, όπως η Transocean και η (γνωστή και μη εξαιρετέα) Halliburton και ξαναέδωσε άδεια στην BP να ξαναρχίσει τις υποβρύχιες υπεράκτιες γεωτρήσεις σε μεγάλα βάθη μόλις τον επόμενο χρόνο. Λεπτομέρειες βλ. στο άρθρο «Ένας χρόνος από το δυστύχημα στον Κόλπο του Μεξικού – Άδεια στην BP να ξαναρχίσει τις υποβρύχιες υπεράκτιες γεωτρήσεις σε μεγάλα βάθη», Εφημερίδα ΤΟ ΒΗΜΑ, 20.4.2011.

1. Ανάπτυξη κεντρικού ερωτήματος

Στη συνέχεια και για περίπου 20 χρόνια δεν υπήρξε έντονο ενδιαφέρον από τους εγκληματολόγους για τα εγκλήματα των επιχειρήσεων. Η συμβολή του Sutherland στην ανάλυση της εγκληματικής συμπεριφοράς των επιχειρήσεων ήταν τεράστια, διότι μέχρι τότε η επιστήμη της Εγκληματολογίας θεωρούσε ότι το έγκλημα προερχόταν κυρίως από τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις.

Δύο εγκληματολόγοι που βασίστηκαν στις απόψεις του Sutherland (1939) και έπαιξαν σημαντικό ρόλο τη δεκαετία του '70 στην ανάδειξη των εγκλημάτων που διαπράττουν οι εμπορικές επιχειρήσεις ήταν οι Richard Quinney και Marshall Clinard (1973) ο οποίος, όπως προαναφέρθηκε ήταν από τους πρώτους που διερεύνησε εμπειρικά (1952) την ιδέα του Sutherland. Οι Quinney και Clinard ξεχώρισαν το "εταιρικό έγκλημα" (*corporate crime*) από το "έγκλημα του λευκού περιλαιμίου". Τα "εγκλήματα του λευκού περιλαιμίου" διαπράττονται από άτομα στο πλαίσιο του επαγγέλματός τους για δικό τους όφελος. Αντίθετα, τα εταιρικά εγκλήματα διαπράττονται από τα στελέχη των επιχειρήσεων για όφελος των επιχειρήσεων ή από τις ίδιες τις επιχειρήσεις. Δεδομένης της δύναμης που έχουν αποκτήσει οι ιδιωτικές επιχειρήσεις στις σύγχρονες δυτικές κοινωνίες, η θεωρία του εταιρικού εγκλήματος απέκτησε σταδιακά μεγαλύτερη σημασία.

Ένα ακόμη είδος εγκληματικής συμπεριφοράς με σοβαρές συνέπειες για τους πολίτες, που είχε αγνοηθεί για χρόνια από την επιστήμη της Εγκληματολογίας και αφορά την παρούσα μελέτη, είναι αυτή που προέρχεται από το κράτος, το "κρατικό έγκλημα" (*state crime*). Η παραδοσιακή Εγκληματολογία θεωρεί ότι τα κράτη είναι οι διώκτες του εγκλήματος και όχι παραβάτες. Ωστόσο, τα κράτη διαπράττουν εγκλήματα και δη σοβαρά, όπως τα διεθνή εγκλήματα (π.χ. εγκλήματα πολέμου, το έγκλημα της γενοκτονίας). Δεν έχει αναπτυχθεί προς το παρόν μια ολοκληρωμένη εγκληματολογική θεωρία που να ορίζει και να αναλύει το κρατικό έγκλημα, δεδομένου ότι η παραδοσιακή Εγκληματολογία είχε για δεκαετίες επικεντρώσει το ενδιαφέρον της στην ατομική παραβατικότητα. Εντούτοις, το διεθνές ποινικό δίκαιο που έχει αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια ίσως να αποτελεί το μόνο πλαίσιο δικαϊκών κανόνων που αναγνωρίζει την κρατική ευθύνη και περιγράφει τις πράξεις εκείνες που θα μπορούσαν να οριστούν ως κρατική εγκληματικότητα.

Υπάρχουν αναφορές² ότι οι παράνομες πράξεις που (μπορεί να) διαπράττουν οι ιδιωτικοί στρατοί πραγματοποιούνται συνήθως με τη συνεργασία του κράτους που τις έχει "ενοικιάσει". Αναδεικνύεται έτσι μία σύγχρονη μορφή εγκλήματος που προκύπτει από την κρατική (κρατικό έγκλημα) και εταιρική (εταιρικό έγκλημα) παράνομη συμπεριφορά. Ένας νέος κλάδος της Εγκληματολογίας, η *Υπερεθνική Εγκληματολογία*, προσπαθεί να αναλύσει αυτή τη νέα μορφή εγκλήματος, το οποίο ονόμασε "κρατικό-εταιρικό έγκλημα" (*state-corporate crime*), ως το έγκλημα που προκύπτει από την

2. Βλ. αναλυτικά Selber & Jobarteh, 2002.

Εισαγωγή

συνεργασία κρατικών και ιδιωτικών φορέων. Επομένως, θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε τα εγκλήματα των ιδιωτικών στρατών ως κρατικά-εταιρικά εγκλήματα. Αυτό είναι το κεντρικό ερώτημα βιβλίου. Εάν και κατά πόσο θα μπορούσαμε να αναλύσουμε τα αδικήματα που (μπορεί να) διαπράττουν οι ιδιωτικοί στρατοί βάσει των θεωρητικών μοντέλων της Εγκληματολογίας; Ποια εγκληματολογική προσέγγιση ασχολείται με τη σύγχρονη αυτή μορφή εγκλήματος; Ποια εργαλεία χρησιμοποιεί στην ανάλυσή της;

Η Υπερεθνική Εγκληματολογία, η οποία είναι μια νέα προσέγγιση της επιστήμης της Εγκληματολογίας και αναπτύχθηκε κυρίως από Ολλανδούς εγκληματολόγους από το 2007 και έπειτα, μελετάει τα εγκλήματα μεγάλης κλίμακας, όπως τα διεθνή εγκλήματα, που διαπράττουν κρατικές και επιχειρηματικές οργανώσεις. Οι συγκεκριμένοι τύποι εγκλημάτων, όμως, δεν συμπεριλαμβάνονται στα εγκλήματα που ερευνά η παραδοσιακή Εγκληματολογία, δηλαδή τα εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου. Η Υπερεθνική Εγκληματολογία θεωρεί ότι η παραδοσιακή Εγκληματολογία πρέπει να ξεφύγει από αυτήν την περιοριστική αντίληψη του εγκλήματος, εννοώντας τη μελέτη των εγκλημάτων που ορίζει μόνο ο ποινικός νομοθέτης. Θεωρεί ότι αυτά τα εγκλήματα δεν αντιπροσωπεύουν την πραγματική εικόνα του εγκλήματος όπως τα εγκλήματα του κράτους και των ισχυρών που μπορεί να μην ορίζονται από το κοινό ποινικό δίκαιο, αλλά προκαλούν μεγαλύτερη ζημιά από τα κοινά εγκλήματα.

Η Υπερεθνική Εγκληματολογία χρησιμοποιεί δύο συγκεκριμένα θεωρητικά εργαλεία ώστε να αναλύσει τα κρατικά-εταιρικά εγκλήματα.

Πρώτον, βασιζόμενη στις απόψεις της μαρξιστικής/νεομαρξιστικής/κριτικής εγκληματολογίας, χρησιμοποιεί έναν ευρύ ορισμό του εγκλήματος για τους νέους τύπους εγκλημάτων που μελετάει. Υποστηρίζει ότι ένας ευρύς προσδιορισμός του εγκλήματος, πέρα από την 'νομική προσέγγιση', δίνει τη δυνατότητα στην Εγκληματολογία να μελετήσει όλα εκείνα τα εγκλήματα που έχει μέχρι σήμερα παραβλέψει. Οι υπερεθνικοί εγκληματολόγοι πιστεύουν, ότι η έννοια της "κοινωνικής βλάβης" (*social harm*), που χρησιμοποιούν για τον προσδιορισμό του εγκλήματος, είναι το μέσο για να αποδεσμευθεί η επιστήμη της Εγκληματολογίας απ' όλους τους περιορισμούς που την εμποδίζουν στην ανάλυση των σύγχρονων εγκλημάτων.

Δεύτερον, η Υπερεθνική Εγκληματολογία θεωρεί ότι τα κρατικά-εταιρικά εγκλήματα είναι αποτέλεσμα διαφορετικών εγκληματικών συμπεριφορών και/ή νεοφιλελεύθερων στρατηγικών των κρατών³. Κατά συνέπεια, τα υπερεθνικά εγκλήματα δεν μπορούν να αναλυθούν βάσει μιας συγκεκριμένης εγκληματικής συμπεριφοράς ή ενός θεωρητικού μοντέλου. Μια ολοκληρωμένη ανάλυση πρέπει να λαμβάνει υπόψη διάφορους παράγοντες σε διαφορετικά επίπεδα, αλλά και να χρησιμοποιεί διαφορετικά θεωρητικά εργαλεία ώστε να καταλήξει σε μία αξιόπιστη ερμηνεία⁴. Εξαιτίας

3. Barak, 2008, σελ. 64, στους Smeulers & Haveman, 2008.

4. Rothe & Mullins, 2008, σελ. 137, στους Smeulers & Haveman, 2008.

1. Ανάπτυξη κεντρικού ερωτήματος

αυτού, οι υπερεθνικοί εγκληματολόγοι, κρίνουν ότι ένα ενοποιημένο ή ολοκληρωμένο μοντέλο ανάλυσης (*integrative approach*) αποτελεί το καταλληλότερο εργαλείο για την εξήγηση της κρατικής-εταιρικής εγκληματικότητας⁵. Ενοποιημένο ή ολοκληρωμένο μοντέλο ανάλυσης είναι η συνένωση στοιχείων από διαφορετικές προσεγγίσεις με στόχο τη δημιουργία ενός βελτιωμένου ερμηνευτικού εργαλείου σε σύγκριση με εκείνο που προσφέρει μία μόνο θεωρία⁶

Η υπερεθνική εγκληματολογία είναι κλάδος της εγκληματολογίας που βρίσκεται ακόμη σε 'εμβρυακή' μορφή. Ποια είναι όμως η ωφελιμότητα της σε σχέση με την επιστήμη της εγκληματολογίας; Αν και είναι ακόμη νωρίς να απαντήσουμε σε αυτό το ερώτημα, πρέπει να σημειωθεί ότι οι ακραίες μορφές βίας που εντατικοποιούνται στην σύγχρονη εποχή και έχουν ως συνέπεια το θάνατο χιλιάδων ανθρώπων, χρειάζονται μια εγκληματολογική ανάλυση. Η υπερεθνική εγκληματολογία οφείλει να εκτελέσει αυτήν την αποστολή και να βρει τις αιτίες, τους δράστες και τις πολιτικές που θα αποτρέψουν ή τουλάχιστον θα περιορίσουν αυτού του είδους την εγκληματικότητα.

Εντούτοις, η ανάπτυξη της Υπερεθνικής Εγκληματολογίας και ο τρόπος που προσεγγίζει το έγκλημα ενέχει κάποιους σοβαρούς κινδύνους τους οποίους οι υπερεθνικοί εγκληματολόγοι δεν πρέπει να παραβλέψουν. Το κλασικό ποινικό δίκαιο βασίζεται στη δικαιοκρατική αρχή «κανένα έγκλημα καμιά ποινή χωρίς νόμο», δηλαδή μόνο νόμος προσδιορίζει το έγκλημα και την ποινή του. Βασικός στόχος της συγκεκριμένης αρχής είναι από τη μια μεριά η προστασία των έννομων αγαθών και από την άλλη η εξασφάλιση των ατόμων από την αυθαιρεσία και την καταπίεση των εφαρμοστών του δικαίου⁷. Επομένως, ένας πιο διευρυμένος προσδιορισμός του εγκλήματος χωρίς νομική βάση, αυτόματα διακυβεύει τις ατομικές ελευθερίες των πολιτών όχι μόνο από τυχόν καταχρήσεις της κρατικής εξουσίας, αλλά και υπερεθνικής εξουσίας ή θέτει σε κίνδυνο το ίδιο το κράτος από υπερεθνικά συμφέροντα και κέντρα εξουσίας⁸.

Ένας επιπρόσθετος κίνδυνος είναι ότι οι απόψεις της Υπερεθνικής Εγκληματολογίας μπορεί να χρησιμοποιηθούν για τη διεύρυνση της ποινικοποίησης και της επέκτασης του κοινωνικού ελέγχου παρά για την τιμωρία πράξεων που προκαλούν σοβαρές βλάβες στο κοινωνικό σύνολο. Η υπερεθνική προσέγγιση μπορεί να επιφέρει μια επέκταση της ποινικοποίησης σε κάθε πράξη που προσβάλλει τα δικαιώματα

5. Σπινέλλη, 2005, σελ. 63-65. Επίσης, Κρανιδιώτη, 2007, σελ. 133-200.

6. Όπ.π.

7. Μαγκάκης, 1984, σελ. 81.

8. Λαμπροπούλου, 2011-12, παραδόσεις ΠΜΣ Εγκληματολογίας "Επιστημολογικά ζητήματα της Εγκληματολογίας".

Εισαγωγή

του ανθρώπου⁹ ή σε κάθε κοινωνικό πρόβλημα που μπορεί να εκδηλώνεται¹⁰, είτε οι “δράστες” είναι άτομα, ομάδες ή κρατικές οντότητες¹¹.

Οι επεκτάσεις αυτές ενισχύουν το ποινικό δίκαιο με γενικές και ασαφείς έννοιες διακινδυνεύοντας την κοινωνική του λειτουργία που είναι η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και αμφισβητούν την ασφάλεια δικαίου που παρέχει το θετικό δίκαιο¹². Ως εκ τούτου, οι υπερεθνικοί εγκληματολόγοι θα πρέπει να επανεξετάσουν τις απόψεις τους σε αυτό το ζήτημα, να το ερευνήσουν πιο προσεκτικά λαμβάνοντας υπόψη όλους τους κινδύνους που ενέχει μια τέτοια προσέγγιση στα χέρια των κατά καιρούς και κατά περίπτωση ισχυρών κρατών ή υπερεθνικών οργανισμών. Ωστόσο, οι συγκεκριμένες επιφυλάξεις δεν θα πρέπει να απορρίψουν τις θέσεις της υπερεθνικής εγκληματολογίας και να την περιθωριοποιήσουν. Ο ρόλος της υπερεθνικής εγκληματολογίας είναι σημαντικός διότι μελετά νέες μορφές εγκληματικότητας και νέους δρώντες που έχουν αναδειχθεί τα τελευταία χρόνια και τις οποίες η παραδοσιακή εγκληματολογία δεν είχε λάβει υπόψη της. Σε αυτούς τους νέους δρώντες ανήκουν και οι ιδιωτικοί στρατοί. *Η Υπερεθνική Εγκληματολογία μέσα από την μελέτη των κρατικών-εταιρικών εγκλημάτων, μας δίνει τη δυνατότητα να εξετάσουμε τις τυχόν παράνομες πρακτικές των ιδιωτικών εταιρειών, που αποτελεί και το βασικό ερώτημα της παρούσας εργασίας.*

2. Δομή του βιβλίου

Η δράση των ιδιωτικών στρατών θέτει πολλά επιμέρους ερωτήματα που έχουν εγκληματολογικό ενδιαφέρον.

Επί παραδείγματι, τι σημαίνει για το κράτος η ανάπτυξη των ιδιωτικών στρατών; Υποδηλώνει μια υποχώρηση του κράτους από τις βασικές του λειτουργίες; Ποια είναι συγκεκριμένα η δράση των ιδιωτικών στρατών; Που δραστηριοποιούνται; Με τι τρόπο; Με τη συνεργασία ποιών; Υπάρχουν περιπτώσεις παράνομης δράσης; Και αν ναι, πώς αναπτύσσεται η παράνομη συμπεριφορά τους; Τι είδους παράνομες πράξεις διαπράττουν, αν δεχθούμε ότι διαπράττουν; Τιμωρούνται για την παράνομη συμπεριφορά τους; Αν ναι, από ποιο δίκαιο; Το δίκαιο του πολέμου ή το εσωτερικό κοινό ποινικό δίκαιο; Ποιο είναι το νομικό καθεστώς των ιδιωτικών στρατών ή των υπαλλήλων τους; Θεωρούνται οι υπάλληλοί τους νόμιμοι μαχητές που έχουν δικαίωμα συμμετοχής στις εχθροπραξίες μιας ένοπλης σύγκρουσης; Καλύπτονται από το ίδιο νομοθετικό πλαίσιο που καλύπτει τους κρατικούς στρατούς; Οι υπάλληλοι των

9. Λάζος, 2007, σελ. 220.

10. Αλεξιάδης, 2004, σελ. 27.

11. Λαμπροπούλου, 2011-12, ό.π.

12. Σταθόπουλου, 2012.

2. Δομή του βιβλίου

ιδιωτικών στρατών πώς προσλαμβάνονται; Προστατεύονται από τους εργασιακούς νόμους;

Τα παραπάνω ερωτήματα είναι σημαντικά για να προσδιορίσουμε το φαινόμενο των ιδιωτικών στρατών και να υποστηρίξουμε την ένταξή του στην εγκληματολογική θεματική. Συνεπώς, η παρούσα μελέτη προσπαθεί να απαντήσει αυτά τα ερωτήματα στα πρώτα τρία κεφάλαια, πριν προχωρήσει στο τελευταίο κεφάλαιο στην ένταξη του θέματος στην εγκληματολογική ανάλυση. Επιλέχθηκε η συγκεκριμένη δομή επειδή η απάντηση των ανωτέρων ερωτημάτων θα μπορούσαμε να πούμε ότι αποτελεί τη βάση για την πληρέστερη εγκληματολογική ερμηνεία του φαινομένου της κρατικής-εταιρικής εγκληματικότητας, την οποία, όπως θα δούμε, αναπτύσσουν οι ιδιωτικοί στρατοί κατά τη δράση τους.

Στο *πρώτο κεφάλαιο* θα μελετήσουμε τη σχέση των κρατών με τους ιδιωτικούς στρατούς. Ποια κράτη είναι χώρες-παραγωγοί και ποια κράτη είναι χώρες-καταναλωτές των ιδιωτικών στρατών. Επίσης, θα δούμε εάν οι ιδιωτικοί στρατοί αποτελούν μία μορφή ιδιωτικοποίησης, η οποία είναι χαρακτηριστικό των σύγχρονων καπιταλιστικών κοινωνιών. Τέλος, θα ερευνήσουμε πως αναπτύχθηκαν οι ιδιωτικοί στρατοί και τους παράγοντες που καθόρισαν αυτήν την ανάπτυξη.

Στο *δεύτερο κεφάλαιο*, θα μελετήσουμε περιπτώσεις δράσης των ιδιωτικών στρατών. Επιλέξαμε τρία χαρακτηριστικά παραδείγματα τα οποία ανέδειξαν τις δυσλειτουργίες του φαινομένου. Συγκεκριμένα, θα εξετάσουμε την περίπτωση της Executive Outcomes στην Αγκόλα και τη Σιέρρα Λεόνε, της περίπτωση της MPRI στα Βαλκάνια και την περίπτωση των ιδιωτικών στρατών που έδρασαν στο Ιράκ. Η μελέτη των περιπτώσεων είναι πολύ σημαντική για την παρούσα μελέτη, αφού μας δείχνει αν υπάρχουν στοιχεία εγκληματικής δράσης των ιδιωτικών στρατών και κατά συνέπεια την πραγματική διάσταση του φαινομένου.

Στο *τρίτο κεφάλαιο*, θα μελετήσουμε ολόκληρο το νομικό πλαίσιο που αφορά του ιδιωτικούς στρατούς, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Ποιο είναι το νομικό καθεστώς των υπαλλήλων των ιδιωτικών στρατών; Η διερεύνηση του νομικού καθεστώτος των υπαλλήλων των ιδιωτικών στρατών είναι απαραίτητη για τον προσδιορισμό της ενδεχόμενης τιμωρίας τους σε άδικες πράξεις που τελούν.

Στο *τέταρτο κεφάλαιο*, αφού θα έχουμε ολοκληρώσει μια σφαιρική μελέτη του φαινομένου των ιδιωτικών στρατών κατά την οποία θα έχουμε δει αν η εμπειρία αναφέρει τη διάπραξη εγκλημάτων κατά τη δράση τους, και θα έχουμε μελετήσει όλο το νομικό πλαίσιο που τους αφορά, τότε *θα επιστρέψουμε στο βασικό ερώτημά μας: ποια είναι η άποψη της Εγκληματολογίας; Υπάρχει εγκληματολογική προσέγγιση που να μελετάει την τυχόν παράνομη συμπεριφορά των ιδιωτικών στρατών; Αν ναι ποια είναι αυτή η προσέγγιση; Πότε αναπτύχθηκε και ποιο είναι το αντικείμενό της ακριβώς;*